

TỔNG KẾT PHƯƠNG PHÁP ĐỌC - HIỂU VĂN BẢN VĂN HỌC

(2 tiết)

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Nắm vững các phương pháp đọc - hiểu văn bản văn học.
- Củng cố các kỹ năng đọc - hiểu văn bản văn học.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LUU Ý

1. Về nội dung

Trong các SGK *Ngữ văn 10 Nâng cao*, *Ngữ văn 11 Nâng cao* đã có những bài *Tổng kết phương pháp đọc - hiểu văn bản văn học*. GV cần lưu ý phân biệt : Ở SGK *Ngữ văn 10 Nâng cao* tập trung trình bày các kiến thức về văn bản và đọc - hiểu văn bản ; *Ngữ văn 11 Nâng cao*, tập trung chú ý vào việc đọc - hiểu thể loại văn học ; *Ngữ văn 12 Nâng cao* lưu ý việc tổng hợp các phương diện từ văn bản, thể loại đến cách phân tích, khái quát, đối chiếu bối cảnh, liên hệ với phong cách nhà văn để thực sự đọc - hiểu văn bản.

2. Về phương pháp

Trong bài này, SGK tổng kết đọc - hiểu văn bản dưới dạng ôn tập kiến thức về văn bản, phương pháp đọc - hiểu văn bản (những điểm cơ bản nhất).

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

Hoạt động 1. Ôn tập khái niệm đọc - hiểu văn bản

GV lần lượt nêu các câu hỏi :

1. Quá trình đọc - hiểu văn bản yêu cầu người đọc phải làm những việc gì ?

HS trả lời : từ đọc - hiểu từ, câu, đoạn → hiểu, thường thức và đánh giá tư tưởng và nghệ thuật của văn bản (chẳng hạn, giải thích nhan đề tác phẩm).

2. Trong quá trình đọc - hiểu, sự hiểu biết cụ thể (về văn bản) và hiểu khái quát (về nhà văn, thời đại, truyền thống, văn hoá, tri thức lí luận, ngữ cảnh) có quan hệ, tác động với nhau như thế nào ?

GV gợi ý để HS thấy hai mặt đó tác động vào nhau, giúp người đọc chiếm lĩnh văn bản ngày càng sâu hơn.

Hoạt động 2. Ôn tập phương pháp đọc - hiểu văn bản văn học

1. Phát hiện từ ngữ đặc biệt của văn bản

GV nêu câu hỏi : Khi đọc một văn bản, cái gì gây chú ý và buộc tâm trí người đọc phải dừng lại suy nghĩ ? Đó là các từ ngữ, chi tiết đặc biệt, được "lạ hoá". Trong câu văn trích từ "*Vi hành*" (Nguyễn Ái Quốc) là các từ ngữ *vi hành, bạn ngài, sung sướng, theo kiểu Pháp, công tử bé, tự hào, kiêu hãnh,...* Các từ ấy đều gợi lên một ý vị mỉa mai, vì nội dung trái ngược ! Các từ ngữ, chi tiết khác thường ấy là dấu hiệu chỉ đường, dẫn dắt người đọc đi sâu vào tư tưởng của văn bản.

2. Tìm mạch chủ đề và ý nghĩa khái quát của hình tượng nhân vật

GV nêu câu hỏi : Để từ các từ ngữ, chi tiết đặc biệt, tiến tới hiểu được đoạn văn và toàn bài văn, người đọc phải làm gì ?

GV gợi ý để HS phát biểu : từ từ ngữ, chi tiết đặc biệt, phải tìm mạch chủ đề (do lặp lại các biểu hiện cùng loại, các chi tiết, từ ngữ cùng chủ đề) và phát hiện ý nghĩa tượng trưng, khái quát của hình tượng nhân vật.

3. Cách khái quát nội dung văn bản

GV nêu yêu cầu cuối cùng của đọc - hiểu là phải khái quát được tư tưởng, tình cảm của tác giả. GV đề nghị HS khái quát tư tưởng của *Vợ chồng A Phủ, Vợ nhặt, Chiếc thuyền ngoài xa, Một người Hà Nội, Đất Nước* (của Nguyễn Khoa Điềm). GV cho HS phát biểu và uốn nắn, bổ sung, khẳng định yêu cầu cuối cùng của đọc - hiểu.

Hoạt động 3. Luyện tập, củng cố

1. Chỉ ra nét đặc sắc trong khổ thơ của bài *Đất nước* (Nguyễn Đình Thi) đã học. Có hai điểm cần lưu ý : một là hình ảnh gây ấn tượng mạnh và hai là tình cảm tha thiết. Các từ ngữ đều có sức khêu gợi và ám ảnh rất sâu sắc. Ở đây lưu ý đọc từ ngữ, hình ảnh (Bài tập 1).

2. Phân tích vẻ đẹp và ý nghĩa đoạn thơ trong bài *Tây Tiến* của Quang Dũng (Bài tập 2).

GV nêu vấn đề để HS hiểu : phân tích là một phương pháp đọc - hiểu. Vẻ đẹp lãng mạn trữ tình (do nỗi nhớ) kết hợp với vẻ đẹp hùng vĩ, bi tráng, đều được thể hiện qua các chi tiết, từ ngữ đặc biệt có tính tương đồng, lặp đi lặp lại.

3. Cảm nhận và bình luận ý niệm "Đất Nước" trong đoạn thơ của Nguyễn Khoa Điềm (Bài tập 3).

Thông thường, người ta hiểu đất nước như một địa bàn cư trú, một phạm vi lãnh thổ của một dân tộc, quốc gia. Đó là cách hiểu bề ngoài. Nguyễn Khoa Điềm nêu ra một ý niệm đất nước trong chiều sâu văn hoá, ngôn ngữ, phong tục,... đưa ta đến một cảm nhận mới : đất nước trong lĩnh vực tinh thần, trong tâm linh. GV hướng dẫn HS phân tích nội dung đoạn thơ để hiểu được điều đó. Từ đó, cho HS nêu ý kiến bình luận khẳng định cái mới trong bài *Đất Nước* (trích trường ca *Mặt đường khát vọng*) của Nguyễn Khoa Điềm so với một số bài thơ cùng viết về đề tài đất nước.

GV nêu câu hỏi để HS thấy kinh nghiệm đọc - hiểu đã được tích luỹ qua các bài Đọc văn, và HS cần có ý thức tổng kết lại. Bình luận cũng là một yêu cầu của đọc - hiểu. Đó là nhận định, đánh giá về những điều đã học.

4. Phân tích, bình luận một đoạn văn xuôi trích trong tác phẩm *Những đứa con trong gia đình* của Nguyễn Thi (Bài tập 4).

GV lưu ý đây là đoạn văn viết theo lối độc thoại nội tâm, trình bày chuỗi ý nghĩ, cảm giác của Việt, một người đã bị thương, mắt không nhìn thấy gì, nhưng trong lòng vẫn sôi sục ý chí chiến đấu. Các ý nghĩ liên tục nhưng phân tán, có nhiều chủ đề thay thế nhau, nhưng mạch trung tâm, xuyên suốt vẫn là tinh thần chiến đấu. Qua đó thấy được hình ảnh người Giải phóng quân trẻ tuổi, hồn nhiên, kiên định.

Cuối cùng, GV kết luận về yêu cầu và phương pháp đọc - hiểu.